

D O K U M E N T U M - D O C U M E N T E

ACTA 1997

A túloldalon: Napos, holdas, kígyós, csillagos csempe – Cskszentmihály – Cibrefalva
M: 18,5 x 14 cm, 17. sz. (?), SZŐCS Vince gyűjteménye, most ismeretlen helyen.
(A felvételt SZŐCS János bocsátotta rendelkezésünkre.)

N E K R O L Ó G

Dr. MOLNÁR István
(1910-1997)

A székelyföldi tudományos élet egyik nagy öregje, dr. MOLNÁR István eltávozott örökre munkatársai, barátai, tisztelői köréből. Élete és sokoldalú munkássága nemcsak kora, hanem a következő nemzedék számára is példamutató volt.

Unitárius papi családból származott, már a szülői háztól magával hozta hitéhez és népéhez való ragaszkodását és azt a törekvését, mely az egész életét jellemezte, hogy a maga környezetében népe tárgyi és szellemi értékeit az utókor számára megmentse. Erre készült már egyetemi hallgató korában, ezt valószínűleg meg, mint tanár, mint az ifjúság kiváló nevelője, mint muzeológus.

Kitűzött célja megvalósítására közvetlen, meggyerő egyénisége nemcsak az ifjúságot, de a környék lakosságát is meg tudta nyerni. A nevéhez fűződik egy olyan intézmény megalapítása, mint a Székelykeresztúri (ma nevéről MOLNÁR István) Múzeum, mely rangos helyet foglal el az ország múzeumai között. Sokoldalú tevékenységét jól jellemzi, hogy néprajzosi felkészültsége mellett hely- és művelődéstörténettel foglalkozott, bekapcsolódott a régészeti kutatásba, érdekelte a képzőművészet, és megszerkesztette múzeumának 25. éves fennállása alkalmából annak emlékkönyvét. Munkássága eredményeinek elismeréseként több bel- és külföldi tudományos társaság tagjai közé választotta. A város, Székelykeresztúr, ahol egy életen át tevékenykedett, díszpolgárává avatta. Élete művének a betetőzése volt, hogy az általa alapított intézmény 50. éves fennállásának évfordulóját megérte, és annak fejlődéséről beszámolhatott.

Az 1944. év után bekövetkezett politikai rendszerváltás idején a '40-es évek végéig még nevét, intézményi szerkezetét is őrizni képes Székely Nemzeti Múzeum igazgatóválasztmányába szigorúan szakmai szempontok alapján került be, Udvarhely vármegye képviselőjeként. A múzeummal és igazgatójával kialakult kitűnő kapcsolatát múzeumalapítási tervében is gyümölcsöztetni tudta. A Székelykeresztúri Múzeum létrejötte után a két múzeum hosszas és eredményes tudományos együttműködését eléggé bizonyítják önmagukban is a háromszéki néprajzi gyűjtések és feldolgozások, és a számos, Küküllők-menti közös ásatás (Székelykeresztúr, Fiatfalva, Székelyszállás, Székelyszenterzsébet, Siménfalva, Kisgalambfalva). A sepsiszentgyörgyi múzeumi évkönyvekhez nyolc, a Hargita megyei múzeumok Acta Hargitensia I. kötetéhez további tanulmánnyal járult hozzá.

Búcsúzzunk a közösségéért felelős írástudótól, szakembertől és jóbaráttól.

Sit sibi terra levis.

Dr. SZÉKELY Zoltán

Dr. István MOLNÁR
(1910-1997)

Ne-a părăsit dr. István MOLNÁR, unul din marii reprezentanți ai generației vechi de cercetători ai Secuimii. Originar dintr-o familie de preoți unitarieni, profesor și muzeolog, și-a dedicat viața punerii în evidență și salvării moștenirii culturale a comunității sale. Etnograf preocupat și de arheologie, istoria culturii, istoria locală, arte, a fost fondatorul Muzeului din Cristuru Secuiesc, care-i poartă astăzi numele, și membru ales al mai multor societăți științifice. La sfârșitul anilor '40 a fost ales membru al consiliului director al Muzeului Național Secuiesc, reprezentând județul Odorhei. Relațiile profesionale și umane excelente cu această instituție și cu directorul său l-au ajutat și în marea sa realizare - întemeierea muzeului din orașul său. Colaborarea dintre cele două muzee au dat roade în continuare. E de ajuns aici să ne limităm la activitatea de etnograf a lui István MOLNÁR, în Trei Scaune, respectiv la numeroasele săpături arheologice comune din zona Târnavelor. A publicat articole valoroase în anualele muzeistice din județele Covasna și Harghita, redactând și almanahul din 1974 al muzeului său. Ne-a fost coleg și prieten. Sit sibi terra levis.

Dr. István MOLNÁR
(1910-1997)

One of the representatives of the old generation of the Székelyföld specialists has left us. He came from a family of Unitarian pastors, was a teacher and a museologist and dedicated his life to saving and promoting the cultural traditions of his community. An ethnographer who was preoccupied also by archaeology, history of culture, local history, arts, was also the founder of the Museum in Székelykeresztúr (Cristuru Secuiesc), which now bears his name. He was member of several scientific societies. At the end of the forties he was elected member of the Council Board of the Székely National Museum, representing the county Udvarhely (Odorhei). The excellent human and professional relations with this institution and its director helped him also in his great achievement - the founding of the museum in his home town. The further co-operation between the two museums can be proved to a sufficient extent even if we take into account only his ethnographic activity in Háromszék, respectively the archaeological excavations in the region of the two Küküllő (Târnavé) rivers. He published valuable articles in the annals of the museums of Kovászna and Hargita counties (Covasna, Harghita), and edited in 1974 the Almanac of his museum too. He was our colleague and friend. Sit sibi terra levis.

P R O D O M O

SZÉKELY ZOLTÁN 85 esztendő

SZÉKELY Zoltán 1912-ben született Désen, családja rétyi SZÉKELY. Kolozsváron végez klasszika-filológia és ókortörténet szakon, 1936-1937-ben Zilahon tanít. Érdeklődése a régészet irányába fordul. Sepsiszentgyörgyre kerül, 1943-ban doktorál, hat évtizede a Székely Nemzeti Múzeum munkatársa és 1947-1990 között, nyugdíjazásáig múzeumőre-igazgatója. Személyes érdemének, politikusi képességeinek tudható be, hogy az 1950 után többször név- és szerkezetváltásra kényszerített, ma újra igazi nevén és e néven 120 esztendő s patinás intézmény, a térség legjelentősebb tudományos intézménye és közgyűjteménye maradt, azt a közösséget szolgálva ma is, amely számára és amely által létrehozott. SZÉKELY Zoltán sokoldalú érdeklődését és tevékenységét művelődéstörténeti, néprajzi, családtörténeti munkái bizonyítják, a múzeumi munka mellett a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégium tanára volt, de mindenekelőtt Délkelet-Erdély legjelentősebb, szakmailag messzemenően számontartott és értékelt régésze, akinek személyisége meghatározta a térség régészetének fél évszázadát. Kutatási területe felöleli régmúltunk valamennyi korszakát, a neolitikumtól a magyar kora középkorig. Különös jelentőségű, ahogy cselekedni tudott az ideológiai korlátok ellenében - a fordulat után végre egészében közölhette a zabolai és petőfalvi árpádkori temetők általa kiásott teljes leletanyagát is. Vezetése alatt intézményének gyűjteményeit őrizte és gyarapította, számára színvonalas regionális tudományos kiadványokat biztosított. Tudományos munkái több ország tudományos ülésszakain hangzottak el, közlésükre a legjelentősebb hazai és külföldi szakkiadványokban került sor. Jelenleg is lankadatlanul dolgozik és közöl, emlékiratait írja. Igazgató Úr, Isten éltesse!

ZOLTÁN SZÉKELY a împlinit 85 de ani

Zoltán SZÉKELY s-a născut în 1912, la Dej, familia sa, SZÉKELY de Reci, este originară din Trei Scaune. Își face studiile la Cluj (filologie clasică și istorie veche), între 1936-1937 este profesor la Zalău. Își face doctoratul în 1943. După 1937 își desfășoară activitatea în Muzeul Național Secuiesc din Sf. Gheorghe, fiindu-i custode-director între 1947-1990, până la ieșirea la pensie. Este meritul său personal că această instituție prestigioasă de peste 120 de ani și-a păstrat valoarea și rostul până și în anii cei mai grei ai regimului dictatorial. Sub conducerea lui muzeul își păstrează și își îmbogățește colecțiile și editează publicații de specialitate. Preocupat între altele de istoria culturii, de etnografie, de genealogie, înainte de toate devine arheologul cel mai valoros, bine-cunoscut și mult apreciat al Sud-Estului Transilvaniei, a căruia personalitate marchează jumătatea de secol al arheologiei regiunii noastre. Cercetările sale arheologice cuprind întreaga perioadă a trecutului nostru dintre neolitic și epoca feudală timpurie. Rezultatele lor sunt prezentate și publicate la sesiuni științifice și în publicațiile de specialitate cele mai de seamă din țară și din străinătate. Neobosit, lucrează și publică și acum, își scrie memoriile. La Mulți Ani, Domnule Director!

ZOLTÁN SZÉKELY is 85 Years Old

Zoltán SZÉKELY was born in Dés (today Dej) in 1912. His family, SZÉKELY of Réty, has its origins in Háromszék. He studied in Kolozsvár (Cluj, classical philology and ancient history), and between 1936-1937 he was a teacher in Zilah (Zalău). After 1937 he works in and for the Székely National Museum in Sepsiszentgyörgy (Sf. Gheorghe), being its director between 1947-1990, when he retired. It is his merit that this prestigious institution with a history of 120 years has preserved its valuable role and position even in the most difficult years of the communist totalitarian regime. Under his leadership the museum preserves and enriches its collections and produces valuable publications. Interested among others by the history of culture, ethnography, genealogy, he has become first of all the most valuable archaeologist in the south-eastern part of Transylvania, whose personality determined half a century of archaeology in our region. His archaeological research covers the whole period of our past from the Neolithic to the Early Middle Ages. The results have been presented and published at scientific conferences and in the most prestigious reviews of the country and abroad. He continues to write and publish tirelessly even now, and he is also writing his memoirs. Happy Birthday!

SZÉKELY Zoltán irodalmi munkássága 1990 után

(1990-ig l. BUCUR, M., **Doctor docent SZÉKELY Zoltán la 80 de ani**, SCIVA, T. 43, 3, București, 1992, 321-328, 137 tétel)

1. **Necropola medievală de la Peteni (Com. Zăbala)**. SCIVA 1. T. 41, 1990, 87-110.
2. **Kora középkori települések a Székelyföldön (XI-XIV. század)**. Veszprémi Történelmi Tár, Veszprém, 1990, 3-19
3. **Așezări din secolele VI-XI p. Ch. în bazinul Oltului Superior**. SCIVA, T.43., 3, București, 1992, 245-306
4. **Tipurile și tehnica de construcție a locuințelor neolitice din așezările de la Turia (jud. Covasna)**, Marisia, XV-XXII, 1985-1992, Târgu Mureș, 1992, 121-128
5. **Cercetări arheologice la Porumbenii Mici, județul Harghita**. Ibidem, 121-128
6. **Castrul roman de la Olteni. Noi rezultate ale cercetărilor de teren din anii 1987-88**, Arheologia Moldovei, XVI, București, 1993, 279-282
7. **Az oltszemi (Olteni) római tábor (Háromszék - Kovászna megye) 1987-88 évi ásátások**. Communicationes Archaeologicae Hungariae, Budapest, 1993, 47-55
8. **A zabolai (Zăbala - Románia) kora középkori temető**. A Veszprémi Megyei Múzeumok Közleményei, 19-20, 1993-1994, Veszprém, 1994, 277-303
9. **Vestigiile unui cuptor de topit minereu de fier din din secolul al IV-lea d. Ch. de la Sfântu Gheorghe - Chilieni**, Acta Musei Napocensis, 34, I, Cluj-Napoca, 1994, 299-305
10. **Sfârșitul neoliticului timpuriu în sud-estul Transilvaniei**, Cumidava, XV-XIX, Muzeul de Istorie Brașov, 1990-1994, 5-12 (în colaborare cu Gh. LAZAROVICI)
11. **Noi descoperiri dacice la Turia (Jud. Covasna)**, ibidem, 13-17
12. **Két székely lóffó levél (XVI-XVII. sz.) és egy nemesítési levél hátlapjára 1849-ben írt feljegyzéssel kapcsolatos megjegyzések**. Turul, Hatvanhetedik kötet, 1995. 1-2. füzet, Budapest, MCMLCV, 41-45
13. **Cultura Criș în lumina săpăturilor de la Turia (j. Covasna)**, ACTA - 1995, Sf. Gheorghe, 1996, 105-114
14. **Adatok Kovászna (Háromszék) megye római és népvándorlás korához**, ACTA - 1995, Sepsiszentgyörgy, 1996, 119-132
15. **Az árkosi éremlelet**, ACTA - 1996, Első kötet, Sepsiszentgyörgy, 1997, 107-122
16. **Árpád-kori rovájszelek a Székelyföldről**, ibidem, 171-174
17. **Sud-estul Transilvaniei sub stăpânirea romană**. Angustia, I (1996), 89-92
18. **Denumirea locului Tyiszk la așezarea neolitică de la Ariușd (jud. Covasna)**, Angustia, 2, 1997, 37-38
19. **In memoriam directorului doctor docent Octavian FLOCA**, Sargeția, XXV/1, 1995-1996, 27-31
20. **Plastica și arta decorativă a neoliticului din sud-estul Transilvaniei**, ibidem, 69-79
21. **Egy római figurális bronztárgy Énlakáról**, ACTA - 1997, Első kötet, Sepsiszentgyörgy 1998, 179-182
22. **BÁLYKÓ Elek tündéres utazásai**, ACTA - 1997, Második kötet, Sepsiszentgyörgy, 1998, 97-112 (társközlő LÉNÁRT Anna)

P R O D O M O

BALASSA IVÁN 80 esztendő

BALASSA Iván 1917-ben született a bihari Bárádon. Munkássága régóta lexikonok terjedelmes címszava. Tevékenysége, személyisége olyan intézményekre, szakmai egyesületekre nyomta rá bélyegét, mint a budapesti Néprajzi Múzeum, a sárospataki Rákóczi Múzeum, a Magyar Mezőgazdasági Múzeum, a Magyar Néprajzi Társaság. Tanulmányainak, dolgozatainak már 1974-ben kötetnyi volt a bibliográfiája, évkönyvünket is több értékes dolgozatával tisztelte meg. Európai tudományos akadémiai tagja, HERDER-díjas, nagymonográfiai az európai néprajz alapvető munkái.

BALASSA Iván a Debreceni Tudományegyetemről kerül Erdélybe, előbb a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemre, tanársegédnek, 1940-ben, majd 1941-ben a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumba, ahol múzeumőr. 1941-42-ben ilyen minőségében a Székely Mikó Kollégiumnak is óraadó tanára, magyart és német nyelvet ad le. Ismeretterjesztő előadást tart a magyarság néprajzáról, tagja a városban megalakuló KŐRÖSI CSOMA Sándor Emlékbizottságnak (elnöke volt debreceni tanára, NAGYBOROSNYÓI BARTHA Károly). A múzeum néprajzos munkatársaként többek között a gazdag kerámia-anyagot rendezi, és a székely temetők néprajzával foglalkozik - 1942-ben és 1943-ban terepmunkát végez Erdővidéken. Rajzoló kísérője, BALOGH Zoltán, később Erdővidéken orvos, a múzeumot építő pallér unokája. A felmérés anyaga 1992-ben jelenhet meg, Debrecenben (A székelyföldi Erdővidék temetői), az akkor, BALASSA Iván által megalapozott fejfagyűjteményt ma is megcsodálhatja a múzeumkerti Csíki ház mögött a Sepsiszentgyörgyre látogató. A háború után két alkalommal is ő közvetít a múzeum anyagát felső rendelkezésre evakuált, és ezért Sepsiszentgyörgyre visszatérni nem tudó előző, tudós múzeumőr, HERPEI János és az új igazgató, a később tragikus körülmények között elveszített költő-tanár SZABÉDI (SZÉKELY) László között, lebonyolítva az átadást.

Azóta is, mindvégig érezhettük figyelmét és szerető gondoskodását, és vízivárosi otthonának ajtaja mindig nyitva állt előttünk. Professzor Úr, Iván Bátyánk, Isten éltesse!

IVÁN BALASSA a împlinit 80 de ani

Iván BALASSA s-a născut în 1917, în satul bihorean Bárând. Opera lui constituie de mult lung titlu de lexicon. Activitatea și personalitatea lui și-au lăsat amprenta asupra unor instituții și societăți științifice reprezentative. Bibliografia studiilor și comunicărilor sale de specialitate a necesitat un volum sinestătător deja în 1974, ne-a onorat și anuarul nostru cu mai multe lucrări valoroase. Membru al unor academii științifice europene, premiat cu premiul HERDER, monografiile sale magistrale reprezintă opere fundamentale ale etnografiei europene. Iván BALASSA devine în 1940 asistent universitar la Cluj, iar în 1941 custode al Muzeului Național Secuiesc la Sf. Gheorghe. Ca și custode, are ore și în Colegiul Székely Mikó, unde predă maghiară și limba germană. Prezintă prelegere despre etnografia maghiară și este membru al Comitetului Memorial Sándor KŐRÖSI CSOMA. În calitate sa de etnograf al muzeului aranjează bogata colecție de ceramică și face cercetări de teren în cimitirele Bazinului Baraolt (v. traducerea parțială în limba română a lucrării referitoare, în ACTA - 1996). Colecția de stâlpi funerari, a cărei bază s-a pus atunci, se poate admira și astăzi în grădina Muzeului Național Secuiesc. După al doilea război mondial el este mediatorul care predă instituția noului director, László SZABÉDI, în numele lui János HERPEI, fostul director. Nu am ieșit din atenția și grija sa prețioasă niciodată, nici în ziua de azi. Domnule Profesor, Dumnezeu să vă trăiască!

IVÁN BALASSA is 80 Years Old

Iván BALASSA was born in 1917 in the village Bárând in the county Bihar. His work has for long meant a long lexicon title. His activity and personality have left their mark over several representative scientific societies and institutions. The bibliography of his studies and papers was put down in a separate volume in 1974 already, and he honoured our volume as well with several valuable papers. Member of several European scientific academies, he was awarded the HERDER Prize, his masterful monographs representing basic works in European ethnography. In 1940 Iván BALASSA became assistant lecturer at the Ferenc József University of Kolozsvár (Cluj) and in 1941 custodes of the Székely National Museum in Sepsiszentgyörgy (Sf. Gheorghe). As such he also taught at the Székely MIKÓ College where he taught Hungarian and German languages. He held lectures on Hungarian ethnography and was member of the Alexander KŐRÖSI CSOMA Memorial Committee. As ethnographer of the museum he arranged the rich ceramics collection and excavated in the grave-yards of Erdővidék (Baraolt Basin). The collection of funeral pillars that was started at the time, can be admired today in the yard of the Székely National Museum. After the 2nd World War he was the mediator who left the institution over to the new director, László SZABÉDI, in the name of the former one - János HERPEI. We have never missed his precious care. Long may you live!

Dr. BALASSA Iván (KAKAS Zoltán felvétele)

